

THE RISE OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Muhammed Talha BEKİROĞLU*

*İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, bekiroglutalha@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6806-8018

Received Date: 12.03.2021 Revised Date:02.04.2022 Accepted Date:10.05.2022

Copyright © 2022 Muhammed Talha BEKİROĞLU. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The concept of globalization can be considered as a rapid transformation process in which national economies, cultures and borders begin to intertwine and most of the social life shaped by the global actors. Today, existing non-governmental organizations (NGOs) are one of the policy-producing actors of globalization. However, communication opportunities for NGOs have become a very important channel in particular to guide the public. Civil society is a very important actor in the near future of Turkey, which keeps pace with the rapidly globalizing world. Therefore, the field of movement of NGOs is increasingly starting to exhibit an international quality. In this study, the situation and rise of NGOs in the globalization process are examined. The results of the research show that with the acquisition of neoliberal approaches in the Western understanding, the activities and guidance of international NGOs increased considerably increasing both economically and politically. International NGOs have become a pioneer with the effective and strategic methods they use to create global awareness in the world, the channels that provide access to many people in a short time, and the increase in technical competencies in this process. These multi-actor organizations have not only developed economic and politically, but also provided cultural and social gains to the world. It was interesting that the first core of the NGOs in Turkey emerged in response to the needs of the Ottoman Empire in the early 19th century for economic independence. In other words, NGOs first emerged as an expression of individual interest not only to the Western experience, but also to the Turkish experience.

Keywords: Globalization, Internationalization, Non-Governmental Organizations, Turkey Non-Governmental Organizations

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YÜKSELİŞİ

ÖZET

Küreselleşme kavramı ulusal ekonomilerin, kültürlerin ve sınırların içiçe geçmeye başladığı ve sosyal hayatın çok büyük bir kısmının küresel aktörler tarafından şekillendirildiği hızlı bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir. Günümüzde var olan sivil toplum kuruluşları (STK) küreselleşmenin politika üreten aktörlerinden birisi olmaktadır. Bununla birlikte STK'ları için gelişen iletişim olanakları özellikle kamuoyuna yol gösterilmesi konusunda oldukça önemli bir kanal haline gelmiştir. Sivil toplum, hızlı bir şekilde küreselleşen dünyaya ayak uyduran Türkiye'nin de yakın tarihinde oldukça önemli bir aktör olmaktadır. Dolayısıyla STK'ların hareket alanı giderek uluslararası bir nitelik sergilemeye başlamaktadır. Bu çalışmada küreselleşme sürecinde STK'ların durumu ve yükselişi incelenmektedir. Araştırma sonuçları, batılı anlayışta neoliberal yaklaşımların kazanılmasıyla birlikte Uluslararası STK'ların faaliyetleri ve yönlendirme gücü hem ekonomik hem de siyasi anlamda oldukça arttırdığını göstermektedir. Uluslararası STK'lar dünyada küresel farkındalık yaratmak için kullandıkları etkin ve stratejik yöntemler, çok sayıda

kişiyeye kısa sürede erişim sağlayan kanallar ve bu süreçte teknik yetkinliklerin artmasıyla öncü bir konuma gelmişlerdir. Bu çok aktörlü organizasyonlar sadece ekonomik ve politik olarak gelişmemiş, aynı zamanda dünyaya kültürel ve sosyal kazanımlar da sağlamıştır. Türkiye'deki STK'ların ilk çekirdeğinin, 19. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik bağımsızlık için ortaya çıkan ticari burjuvazinin ihtiyacına yanıt olarak ortaya çıkması ilginçti. Başka bir deyişle, STK'lar önce yalnızca Batı deneyimine değil, aynı zamanda Türkiye deneyimine de bireysel ilginin bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Uluslararasılaşma, Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye Sivil Toplum Kuruluşları

1. GİRİŞ

Küreselleşme kavramı ulusal ekonomilerin, kültürlerin ve sınırların içiçe geçmeye başladığı ve sosyal hayatın çok büyük bir kısmının küresel aktörler tarafınca şekillendirdiği hızlı bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir. Günümüzde var olan sivil toplum kuruluşları küreselleşmenin politika üreten aktörlerinden birisi olmaktadır. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları için gelişen iletişim olanakları özellikle kamuoyuna yol gösterilmesi konusunda oldukça önemli bir kanal haline gelmiştir. Ancak burada sivil toplum kuruluşlarının ulusal alandan uluslararası alana geçişinin çok daha eski tarihlere dayandığı söylenebilir. 19. yüzyılın ortalarına kadar uzanan bu süreç 20. yüzyıl boyunca da devamlılığını sürdürmüş ve bahsi geçen küreselleşme sivil toplum kuruluşlarının önemini büyük ölçüde artırmaya devam etmiştir.

Günümüzde ise küreselleşmenin birinci aktörlerinden biri sivil toplum kuruluşları olarak kabul edilmektedir. Çünkü ülkeler sorunları kendi içinde ve kendi olanaklarıyla çözememektedir. Ülkelerin siyasi anlamda yaşadığı bu dengesizliğin çözülebilmesi için kurulan sivil toplum kuruluşları kalkınma yardımları, sürdürülebilir kalkınma alanları ve insani konular hakkında önemli girişimler göstermiştir. Sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği etki alanının ulusal düzeyden uluslararası düzeye taşındığı görülmektedir.

21. yüzyılın başından itibaren Türkiye'nin yaşadığı demokratikleşme ve modernleşme sürecinin hızlı bir şekilde yaşanması beraberinde çeşitli siyasi ve toplumsal değişimleri getirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler ışığında siyasi ve ekonomik anlamda meydana gelen örgütsel hareketlerle birlikte sivil toplum kuruluşları çözüm odaklı bir şekilde işlemeye başlamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler yalnızca ulusal ölçekte olmamakta aynı zamanda küresel ölçekte de yankı getirmektedir. Küresel sivil toplum kavramı tüm dünya çapında oldukça yaygın bir kullanım alanı bulmaktayken, Türkiye'de de özellikle son yıllarda devamlılığını sürdüren sivil toplum çalışmaları bu çerçevede gelişmektedir. Küresel nitelikte etkinlik gösteren pek çok sivil toplum kuruluşunun Türkiye'de faaliyetlerini sürdürdüğü söylenebilir. Sivil toplum, hızlı bir şekilde küreselleşen dünyaya ayak uyduran Türkiye'nin de yakın tarihinde oldukça önemli bir aktör olmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının hareket alanı giderek uluslararası bir nitelik sergilemeye başlamaktadır.

Bu çalışmada küreselleşme sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) durumu ve yükselişi incelenmektedir. Öncelikle uluslararasılaşma kavramı ele alınmaktadır. Ardından uluslararasılaşmanın aşamaları incelenmektedir. Sonrasında küreselleşme sürecinde STK'ları ele alınmaktadır. Türkiye'de STK'ların durumu ve yükselişinin incelenmesiyle çalışma tamamlanmaktadır.

2. ULUSLARARASILAŞMA TANIMI

Uluslararasılaştırma kavramı bir işletmenin kendi ulusunun sınırları dışında etkinlik göstermesi ile alakalı olan bir kavram olmaktadır. İşletmeler, uluslararası olarak

değerlendirilen pazarda yer almaya başladığı zaman uluslararası bir nitelik kazanmış sayılmaktadır. İhracat yoluyla ya da direkt olarak yatırım şeklinde de gerçekleşebilen bu uluslararasılaşma durumu literatürde ihracat aşamasında olmak olarak değerlendirilmektedir (Avcı, 2007: 15).

Uluslararasılaşma kavramının en genelinde, işletmelerin yurtdışına açılması anlamı yer almaktadır. Dolayısıyla burada ilk aşamanın ihracatla başladığı düşünülebilir. Konuyla ilgili kavramsal altyapı değerlendirildiğinde ise işletmelerin ihracata yönelmesi ile birlikte gerçekleşen ihracat davranışı içerisinde önemli bir fonksiyon olarak ele alındığı görülmektedir. Burada her ne kadar ihracatı teşvik eden faktörlerin uluslararasılaştırma sürecinin devamlılığı anlamında önemli bir görevi bulursa da, ihracata yönelme durumunda engelleyici niteliğe sahip unsurların da var olduğu göz önünde tutulmalıdır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin özellikle dikkat etmesi gereken bu durum, bu tarz işletmelerin uluslararası pazara açılmasındaki önemli engellerden en önemlisinin yabancı dil ve yabancı pazarı tanımama gibi faktörler olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda finansal yetersizlik, yabancı müşterilerle kurulan iletişimde eksik kalma ve yasal sistemlere adaptasyon gibi konular firmaların uluslararası pazara açılmasındaki önemli engeller arasında bulunmaktadır (Altıntaş ve Özdemir, 2006: 184).

3. ULUSLARARASILAŞMA AŞAMALARI

Ulusal işletmeler uluslararası bir işletme halini alırken birbirinden farklı olan ancak birbiriyle bütünleşik bir şekilde sürdürülen çeşitli aşamalardan geçmektedir. Bahsi geçen tüm aşamalar süre anlamında bütün işletmeler için farklı şekilde seyretmektedir. İlk olarak değerlendirilen ihracat aşaması çoğunlukla işletmenin dış piyasalarda tanıştığı ilk adımı ifade etmektedir. İşletmelerin kendi sınırlarının ötesinde gerçekleştirdiği faaliyetlere devam edebilmesi için başlıca iki sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerden birisi yerel kaynaklardan çok daha ucuz bir şekilde girdi elde edebilme isteği, diğeri ise yerel faaliyetler yapma neticesinde elde edilmiş olan üretimin dış pazarlara satılması amacı olmaktadır. Genel perspektiften değerlendirildiğinde dolaylı veya dolaysız şekilde ihracat yapıldığı söylenebilir. Her iki durumun gerçekleştiği planlarda da uluslararasılaşmanın ilk adımı atılmıştır (Avcı, 2007: 50).

Uluslararasılaşmanın ikinci adımı, doğrudan satış ve pazarlama aşaması olmaktadır. İhracatla birlikte dış pazara girmiş olan firmalar ikinci aşama olarak dış ülkelerde satış ya da pazarlama birimleri açarak üretmiş oldukları ürünleri pazarlayacak işletmelerle çeşitli projeler yapma yolunu tercih etmektedir (KOBİ, 2020: Avcı, 2007: 50).

Uluslararasılaşmanın bir sonraki aşaması dışarda ortak üretim aşaması olarak ifade edilebilir. Dış bir bütçe ile ortak bir üretime başlamakla, firmaların uluslararasılaşma sürecinde çok etkili bir adım attıkları görülmektedir. Bu sayede üretim sürecinin büyük bir kısmı ev sahibi ülkeden bahsi geçen yabancı ülkeye transfer edilmektedir. Dışarıda ortak bir şekilde üretim yapan işletme genel olarak bilgi ve teknoloji transferini gerçekleştirmek durumunda kalmaktadır (KOBİ, 2020: Avcı, 2007: 51).

Uluslararasılaşmanın belkide en önemli adımı olarak varsayılan ortak yatırım aşaması pek çok değişken ile işletmenin karar mekanizmasını etkilemektedir. Ölçek ekonomisi, üretim sürecinin esnekliği ve tecrübe faktörü gibi etkenler dış yatırımın niteliğini büyük ölçüde etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Dış ülkede ortak yatırıma geçiş yapan bir firmanın çok uluslu olma yolunda oldukça önemli bir adım attığı söylenebilir. Sonrasında gelen dışarda doğrudan üretim aşaması ise daha önceden ortak

yatırımlarla girilen uluslararası işletmelerin, şartların olgunlaşmasıyla tercih ettiği bir aşama olmaktadır (KOBİ, 2020: Avcı, 2007: 51). Uluslararasılaşmanın son adımı olan küresel entegrasyon aşaması ise özellikle uluslararası işletmelerin küresel işletmeye dönüşmesi olarak adlandırılabilir bir adımı ifade etmektedir. Bu aşamada iç ve dış etkinliklerin tamamıyla entegre bir şekilde yürütüldüğü ve bütünleştiği bir aşama yaşanmaktadır (KOBİ, 2020: Avcı, 2007: 51).

4. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Son yıllarda küreselleşme kadar önem kazanan sivil toplum kavramı, küreselleşme ile paralel bir gelişim çizgisi göstermektedir. Sivil toplum kavramının kendisi de küreselleşme kadar eski bir tarihsel geçmişe dayanmaktadır. Rousseau, Hegel, Locke, Gramsci ve Marx gibi önemli düşünürlerin tartışma konularında yer almış ve çok boyutlu olarak incelenmiştir (Radon ve Pecharroman, 2017: 32). Devletten bağımsız ve gönüllülük esasına dayalı olarak bir araya gelen sivil toplum, küreselleşmeyle birlikte “küresel sivil toplum” olarak genişleyen bir kavram haline gelmiştir. Genel olarak, küresel sivil toplum belirli amaçlara hizmet etmektedir. Bunlar, milletlerin ötesinde güçlü bir söylem yaratmayı amaçlayan devlet dışılık, medenileştirici model, insan hakları ve vatandaşlık fikirleri, işbirliği, adalet ve nezakettir (Kumar, 2007: 420).

Devletten ve onun araçlarından bağımsız bir güç olarak ortaya çıkan sivil toplum, küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte çok aktörlü hale gelmiştir. Küresel sivil toplumu oluşturan bu çok aktörlü yapı içerisinde belli topluluklar, akademisyenler, öğrenciler, kültürel ve dini gruplar ve sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Gelişen ve değişen sistem içerisinde küresel sivil toplum, uluslararasılaşma eğiliminde olan uluslararası sivil toplum örgütlerini oluşturmuştur. Bu sayede daha geniş kitlelere, daha evrensel amaçlara hizmet etmek kolaylaşmıştır. Küresel sivil toplum temelinde gelişen bu uluslararası sivil toplum kuruluşları, geliştirdikleri güçlü model ile bugün dünyadaki önemini artırmaktadır. Bu modellerin en önemlilerinden biri, insan haklarını savunmak amacıyla kurulan Uluslararası STK'lardır. Bu örgütler, farklı gruplar tarafından haksız şiddet uygulanmasını ele almaktadır (Gupta, 2011: 370). Bu bağlamda Uluslararası STK'lar bu konunun korunması ve geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Taylor makalesinde küresel sivil toplum kavramsallaştırmasının uluslararası alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının toplumsal bir faaliyeti olarak geliştiğini vurgulamaktadır. Öyle ki küresel sivil toplumun ortaya çıkışı uluslararası STK'lar aracılığıyla olmuştur ve ortak amaç daha iyi bir dünya yaratmaktır (Taylor, 2002:340).

Uluslararası İlişkiler disiplininin önde gelen akademisyenlerinden Kaldor, küreselleşme süreci ile devletlerin karşılıklı bağımlılığının küresel bir yönetim sistemi oluşturduğunu ve bu bağlamda gelişen grup, hareket, ağ ve uluslararası örgütlerin devletin önceliğini tartışmaya açık hale getirdiğini iddia etmektedir (Kaldor, 2003:585). Kaldor, küresel sivil toplumu Wight geleneğine göre 3 boyutta tanımlamaktadır. Bunlardan ilki; küresel yönetimi güçlendiren, insan hakları, iklim değişikliği ve kadın gibi konulara dikkat çeken, 90'lardan sonra daha iyi bir dünya yaratmayı hedefleyen bir yapıdır. İkincisi, neo-liberal versiyon olarak adlandırdığı STK'ların kilit rol oynadığı ekonomik yapıların ve son olarak post-modern dediği Batılı olmayan toplumların yarattığı bir yapıdır (Kaldor, 2003:590). Bu bağlamda, geniş bir kavram olarak küresel sivil toplum, uluslararası STK'ların altında yatan bir unsurdur. Hedeflediği değişim ve dönüşümle dünya siyasetinin yönünü belirleyen bir güç olarak önemi her geçen gün artmaktadır.

Küreselleşme 1980'li yıllarda ortaya çıkmış ve 1990'lı yıllarda özellikle iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerle hız kazanmıştır. Bu derin entegrasyon yeni gerçeklikler getirmiştir. 21. yüzyılda ulus devletler bu gerçeklerle etkin bir şekilde başa çıkmak için uyum sağlamanın yollarını bulmuşlardır (Jarvis, 2007). Ulusötesi ağ örneği, son yirmi yılda Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve çevresel kaygılarla ilgilenen diğer aktörler arasındaki yaygın bağlantıların ortaya çıkmasıdır. Küreselleşmenin sivil toplumlar ve STK'lar üzerinde hem ulusal hem de uluslararası olmak üzere her iki düzeyde etkisi bulunmaktadır. Son araştırmalar, uluslararası STK'ların veya STK ittifaklarının, birçok uluslararası karar ve politikanın oluşturulmasında ve yürütülmesinde dinamik roller oynadığını öne sürmektedir (Brown ve ark., 2000:35). Birleşmiş Milletler'e göre, hemen hemen tüm özel kuruluşlar STK olarak adlandırılmaktadır (Mostashari, 2005:22).

Küreselleşme süreci, başta uluslararası arenada olmak üzere birçok devlette STK'ların sayısının ve etkisinin artmasına katkıda bulunmuştur. Uluslararası STK'lar ve STK dernekleri, uluslararası karar alma süreçlerinde giderek daha baskın rol oynamaktadır (Brown ve ark., 2000:37). STK'lar ve diğer sivil toplum grupları, yönetişimin paydaşlarıdır ve aynı zamanda, uluslararası birlik için kamu desteğinin seferber edilmesi yoluyla daha büyük uluslararası işbirliği sağlamak için bir güçtür (Gemmill ve Bamidele-Izu, 2002:55).

Sivil toplum kuruluşları, liberalleşme hareketinin gerçek otoritelerini parçaladığı mevcut senaryoda devletlerin yasallığını ve kabul edilebilirliğini destekleme görevi üstlenmektedir. STK'lar, devletin eksikliklerini gidermeye başlamıştır. STK'ların zaman zaman devletler için sorun yarattığı ve yüksek maliyetlere neden olarak devletin kapasitelerini boşa harcadıkları ve insan kaynağı potansiyellerini zayıflattıkları görülmektedir (Schuller, 2009:95). Devlet mekanizmasının kriz olduğu ve rolünün toplum tarafından üstlenildiği alanlarda STK'lara görev düşebilmektedir. Bu durumda STK'lar bir hakem kuruluşu gibi hareket edemezler çünkü bu durumda etkileşimde bulunacak bir devlet veya hükümet bulunmamaktadır (Demirovic, 2010: 225).

5. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1982 Anayasa'sındaki kısıtlamaların aksine, özellikle 1980'lerin ikinci yarısındaki gelişmelere baktığımızda, gelişen ve demokrasiyi destekleyen özgür bir sivil toplum görülmektedir. Sendikalar, dernekler, vakıflar, meslek örgütleri, gayri resmi yurttaş grupları ve tartışma platformları, sivil toplumun giderek daha özerk hale gelen aktörleri olmuşlardır. Siyasi partiler ve dernekler arasındaki siyasi ilişkilerin yasaklanmasına ilişkin düzenlemenin sonucu, siyasi partilerin dernek kurmadaki ana rolünde bir kısıtlama meydana gelmiştir (Turan, 1998: 208). Yerel yönetimlerin gelirlerinin önemli ölçüde artmasıyla güçlenmesi, demokratik değerleri yaygınlaştırarak sivil toplumun da yükselmesini sağlamıştır. Ayrıca, STK'ların uluslararası arenada artan önemi, sadece sivil toplum kuruluşları için kullanılacak bazı fonların kullanılmasını sağlamıştır (Özbudun, 1995: 256; Tosun, 2001: 327).

1980'ler aynı zamanda devlet kontrollü ekonominin de rafa kaldırıldığı yıllar olmuştur. 24 Ocak 1980'de yayınlanan bir ekonomik reform paketi, kalkınmada ihracata yönelik bir strateji ve özel teşebbüsler üzerindeki devlet kontrolünün azaltılması gibi radikal değişiklikler getirmiştir. Ekonomideki bu liberalleşmenin devlet ve toplum ilişkisini değiştirdiği gibi, toplumun devlete karşı duruşunu da değiştirmiştir. Devletin ekonomiden çekilmesi, sosyal ve siyasal alanda da devletten beklentileri azaltmıştır.

Nitekim bazı analistler, 1980 sonrası dönemde, önceki dönemden farklı olarak, gönüllü kuruluşların oldukça önemli ölçüde güçlenmesini, ekonomi politikalarındaki bu değişikliklere atıfta bulunarak açıklamışlardır (Turan, 1998: 206-208; Tosun, 2001: 298). 1980 sonrası dönemde de demokratikleşmede STK'ların önemini vurgulayan küresel siyasi söylem de göz ardı edilmemelidir. Avrupa Birliği, devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi Avrupa düzeyinde değiştirmede etkili olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne entegrasyon süreci, STK'ları teşvik ederek siyasi pratiği devletten topluma taşımada da önemli bir rol oynamıştır (Keyman ve İçduygu, 2003: 224).

Önemi artan STK'larda iç siyasi söylem ve medya kanallarının sivil toplum ve demokrasi söylemleri de öne çıkmıştır. Türkiye'de 1980'lerin ortalarından bu yana siyasi söylem iki tema etrafında toplanmıştır: demokrasinin pekiştirilmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesi (Toprak, 1996: 92). Siyasi gündemin oluşturulmasında farklı grupların tanınması, ordunun siyasetten giderek daha fazla izole olmasına neden olmuş ve bu da artık grupların demokratik mutabakatına daha fazla bağımlı hale gelmiştir.

1980 sonrası dönemde Türk aydınları yavaş yavaş demokrasiyi insan hakları, bireysel hak ve özgürlükler, sivil toplum, liberalizm, dernek faaliyeti vb. kavramlar üzerinden tartışmaya başlamıştır (Çaha, 1996: 137). Bu tartışmalar, yalnızca demokrasiye olan ilginin yeniden canlanmasını değil, aynı zamanda yeni bir yaklaşımı ve bu kavramların “o zamana kadar kullanılmayan” çağdaş çağrışımlarını da yansıtmıştır.

Özel radyo ve televizyon kanalları ve bunların toplumda benzeri görülmemiş bir şekilde yaygınlaşması, devlet üzerinde baskı grupları rolü oynadıkları için demokrasinin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Yayınlarında devlet politikalarını sorgulamışlar ve çeşitli toplumsal kesimlerin görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu arada basın, devlet yolsuzluğuna ilişkin bilgi ve eleştirileri de yansıtmıştır.

Feminist grupların ve kadın örgütlerinin eleştirel duruşları da Türkiye'de sivil toplum ve STK'ların gelişmesinde hayati bir rol oynamıştır. Devletin ataerkil biçimine ve benzeri tüm kurumlara yönelik eleştirileri oldukça radikal ve etkili olmuştur. 1986'da Dünya Kadınlar Günü törenleriyle başlayan kadın hareketi, sokak gösterileri ve gösterileriyle Türkiye'de sivil toplumun en görünür ve sesi en çok çıkan kesimlerinden biri haline gelmiştir (Çaha, 1996: 140). Bunun yanı sıra kadın örgütleri toplumsal, siyasal ve kültürel yapıda topyekûn bir değişimi hedefledikleri için Türk sivil yaşamına hiyerarşik olmayan, katılımcı ve demokratik yepyeni bir örgütlenme biçimi getirmiştir (Yılmaz, 2005: 451).

1980'lerden itibaren Türkiye'nin siyasi ve toplumsal sahnesi 1980 öncesi döneme göre farklı bir yönde değişmiştir. Sivil toplum, demokratikleşme ve STK kavramları siyasi söylemin ve akademik literatürün ana konuları haline gelmiştir. 1980'lerden itibaren insanlar derneklerde bir araya gelerek siyasi sistemden ziyade kamu politikalarını sorgulanmaya başlanmıştır. Çevre sorunları, insan hakları, etnik ve dini haklar ve kadın hakları gibi çeşitlenen konular ülkenin siyasi gündemini giderek daha fazla etkilemeye başlamıştır (Çaha, 1996: 138).

Balkır ve Nitelik'e göre STK'lar 1990'lardan günümüze kadar geçen sürede toplumsal ve siyasal hayatın paydaşı konumundadırlar. Bireylerin demokratik katılımını teşvik etmekte ve bireysel sorumluluğu sosyal sorumluluğa dönüştürmektedir. Devlele ilişkilerde STK'lar devlet gücünü kısıtlamakta ve yaptırımlarını kamu yararına olacak şekilde dengelemektedir. Her türlü despotizm ve aşırılık STK'lar tarafından reddedilmektedir. Bu itibarla, her türlü despotizme karşı çoğulcu, katılımcı ve demokratik değerlerin taşıyıcısı ve savunucusu olarak sorumluluk taşımaya gerekmektedir (Balkır ve Nitelik, 2005: 461). Ayrıca insan hakları örgütleri, temel hak ve özgürlüklerin devletler

tarafından yasal olarak tanınması için mücadele ettikleri için, özellikle uluslararası düzeyde çoğulcu demokrasiyi geliştirmede başlıca aktörlerdir (Balkır ve Nitelik, 2005: 457).

Özerk ve gönüllü olarak örgütlenen sivil örgütler için devletten bağımsız hak ve özgürlüklere sahip olmanın özgürlükçü ve çoğulculuğun temelidir (Alpay, 1991: 19). Ancak tüm kurum ve koşullarıyla çoğulcu demokrasinin yaşandığı, hak ve sorumluluklar dengesinin korunduğu bir ülkede düzgün bir sivil toplum varlığından söz edilebilmektedir (Üstünel, 1991: 49). Sivil toplum örgütleri bireylere kendi çıkarlarını gerçekleştirme imkânı sağlamakta ve devlet gücünü etkilemek ve denetlemek için kurulmaktadır (Kongar, 1991: 109).

STK'lar, muhalefet ve işbirliğinin yanı sıra, devlet politikalarını etkileme ve kamu kurumlarını kendilerine bilgi aktararak ve projeler sunarak dönüştürme rolüne de sahiptirler (Önen, 2002: 137-138; Argüden, 2002: 142). Ayrıca özellikle insan hakları ve çevre konularında çalışan STK'lar, uzmanlaşmaları ve hükümetleri olduğu kadar kamuoyunu da bilgilendirme kapasiteleri sayesinde ulus-devletlerin egemenlik anlayışının değiştirilmesinde etkili olmaktadır. Böylece yeni normlar yaratmakta ve onlara meşruiyet sağlamaktadır. Günün sonunda; STK'lar, uluslararası kamuoyu arasında yeni yasal ve davranışsal normlar üzerinde bir fikir birliği oluşturabilmektedir (Belge, 1998: 135).

STK'ların lobi faaliyetleri devlet yetkilileri ve bürokratlarla iletişim kurmak, gündemdeki konuları araştırmak, taslak tüzük ve hükümet kararlarının hazırlanması sırasında önerilerde bulunmak ve benzer çıkarılara sahip gruplar arasında koalisyonlar oluşturmak vb. olarak tanımlanmaktadır. STK'lar arasında dayanışma ağları oluşturmak, her bir STK üyesini bir aktivist olarak eğitmek, onlara doğrudan lobi yapma kapasitesi sağlamak, eylem planları tasarlama, liderlik, iletişim becerileri geliştirmek gibi görevler bulunmaktadır. Bu tür lobicilik, genel çıkarların korunması ve demokrasinin devamı açısından önemli bir misyona sahiptir. STK'lar baskı grupları olarak siyasi iktidar sahipleri, siyasi partiler ve kamuoyu üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak ilgi alanlarına göre baskı yapmaktadır. (Dinçer, 2005: 133-136).

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Devletlerin, bireylerin, grupların ve toplulukların ortak hedefler doğrultusunda küresel bir hizmet sunması, bu yapıların dünyanın küresel yönetiminde söz sahibi olmalarını sağlamıştır. STK'nın temel özelliği, bağımsız bir statüye sahip olan ve devlet yardımı olmaksızın yönetilen ve kar amacı güden iş sektörü işletmelerinin karakterinin tam tersi olan kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak kabul edilmektedir (Lewis ve Kanji, 2009). Uluslararası STK'ların mevcut güçlerine ulaşmasını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Elbette küreselleşme ile birlikte gelişen sivil toplum anlayışının yaygınlaşması ve bu kapsamdaki faaliyetler önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Batılı anlayışta neoliberal yaklaşımların kazanılmasıyla birlikte Uluslararası STK'ların faaliyetleri ve yönlendirme gücü hem ekonomik hem de siyasi anlamda oldukça artmıştır. Bu sayede dünyanın hemen her bölgesine yayılabilen ve etkili söylemler oluşturabilen yapılar olarak önem kazanmıştır.

Bunlara ek olarak, Uluslararası STK'lar dünyada küresel farkındalık yaratmak için kullandıkları etkin ve stratejik yöntemler, çok sayıda kişiye kısa sürede erişim sağlayan kanallar ve bu süreçte teknik yetkinliklerin artmasıyla öncü bir konuma gelmişlerdir. Bu çok aktörlü organizasyonlar sadece ekonomik ve politik olarak gelişmemiş, aynı zamanda dünyaya kültürel ve sosyal kazanımlar da sağlamıştır. Çoklu coğrafi bölgelerde bulunan

STK'lar, ticaret ve ticaretin yanı sıra devlet veya devlete ait kurumlarla da bağlantılı olmaktadır (Roberts, 2005). Sivil toplum kuruluşları ve diğer dernekler, dünya çapında halkın sesi olmaktadır (Taylor, 2006:270).

Ayrıca, çoğulculuğun liberal kökleri düşünüldüğünde, Türkiye'deki STK'ların ilk örneklerinin, 19. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik bağımsızlık için ortaya çıkan ticari burjuvazinin ihtiyacına yanıt olarak ortaya çıkması ilginçtir. Başka bir deyişle, STK'lar önce yalnızca Batı deneyimine değil, aynı zamanda Türkiye deneyimine de bireysel ilginin bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Aslında bilim adamları, Türkiye bağlamındaki çeşitli örneklerde STK'ların bireysel çıkarları sosyal sorumluluğa dönüştürme potansiyeline sahip olduğu sonucuna ulaşmaktadırlar (Sarıbay, 1998; Balkır ve Nitelik, 2005; Kongar, 1991).

REFERENCES

- Argüden, Yılmaz (2002). *Gelecekte Devlet ve Sivil Toplum Örgütlerinin İşbirliğine Yönelik Sonuç Yorumları* in *Devlet ve Sivil Toplum Bağlamında Halk Katılımcılığı ve Sivil Toplum Kuruluşları*. Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara.
- Atıntaş M. H. ve Özdemir, E, (2006). İhracat İşletmelerinin Uluslararasılaşması: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Kobi'lere Yönelik Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 183-204.
- Avcı, S. (2007). İşletmelerin *Uluslararasılaşması ve Küresel Markalaşma: Dyo Uygulaması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Uluslararası İşletmecilik, Yüksek Lisans Tezi
- Balkır, G. ve Nitelik, S. (2005). Demokrasi Kültürünün Taşıyıcısı Olarak STK'larda Güvence Arayışları. 2. *Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi "Küresel Eşitlik" Bildiriler Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Belge, M (1998). *Sivil Toplum Örgütleri* in Taciser, U. (der) *Merhaba Sivil Toplum*, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İstanbul
- Brown, L. D., Khagram, S. H. Moore, M., & Frumkin, P (2000). *Globalization, NGOs and multi-sectoral relations*. The Hauser Center for Nonprofit Organizations and The Kennedy School of Government Harvard University July 2000 Working Paper No. 1
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*. Vadi Yayınları, Ankara
- Demirovic, A. (2010). NGOs, the State, and Civil Society: The Transformation of Hegemony. *A Journal of Economics, Culture & Society*, 15:2, 213-235
- Dinçer, Müjde K. (2005). Ülkemizde STK'lar Kolektif ve Halka Dayalı Lobicilik Yapmalı, *Sivil Toplum Dergisi*, 3(10), p. 133-136.
- Gemmill, B & Bamidele-Izu, A. (2002). *The Role of NGOs and Civil Society in Global Environmental Governance*. Global Environmental Governance
- Gupta, V. (2011). Role Of Civil Society And Human Rights. *The Indian Journal of Political Science*, 72(2), 363-375.
- Kaldor, M. (2003). The Idea of Global Civil Society. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 79(3), 583-593.

- Keyman, F.E., and İçduygu A. (2003). Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses, *Citizenship Studies*, Vol.7 No.2.
- Kobi (2020). İşletmelerde Uluslararasılaştırma, İnternet Erişimi: <https://www.kobivadisi.com/İşletmelerde-Uluslararasılaşma/> (Erişim Tarihi: 07.04.2022).
- Kongar, E. (1991). *Sivil Toplum ve Kültür*. in Fincancı, Y. (ed) *Sivil Toplum*, TÜSES Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KUMAR, K. (2007). Global Civil Society. *European Journal of Sociology*, 48(3), 413-434. Retrieved December 3, 2020, from <http://www.jstor.org/stable/23999031>
- Lewis , D & Kanji , N (2009). *Non-Governmental Organizations and Development*. Routledge Perspectives on Development
- Mostashari, A (2005). *An introduction to NonGovernmental Organizations (NGO) Management*. Iranian Studies Group at MIT.
- Önen, H. (2002). *Gelecekte Devlet ve Sivil Toplum Örgütlerinin İşbirliğine Yönelik Sonuç Yorumları*. Devlet ve Sivil Toplum Bağlamında Halk Katılımcılığı ve Sivil Toplum Kuruluşları, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara
- Özbudun, E. (1995). *Turkey: Crises, Interruptions and Reequilibrations*. in Diamond, L., Linz, J.J., L., S.M. (ed) *Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy*, Lynne Rienner Publishers, London
- Radon, J., AND Pecharroman, L. (2017). Civil Society: The Pulsating Heart Of A Country, Its Safety Valve. *Journal of International Affairs*, 71(1), 31-50.
- Roberts, S M (2005). NGOs and the Globalization of Managerialism: A Research Framework. *World Development* Vol. 33, No. 11, pp. 1845-1864.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum* in Sarıbay, A.Y. *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*, Asa Yayınları, Bursa
- Schuller, M. (2009). Gluing Globalization: NGOs as intermediaries in Haiti. *City University of New York Polar: Political and Legal Anthropology Review*, Vol. 32, Numbers 1, pps. 84-104.
- Şahin, A. (1991). *Türkiye’de Devlet ve Sivil Toplum Dengesi Yeniden Kurulmalı*. in Fincancı, Y. (ed) *Sivil Toplum*, TÜSES Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Taylor, P J (2006). The new geography of global civil society: NGOs in the world city network. *Globalizations*, 1:2, 265-277.
- Taylor, R. (2002). Interpreting Global Civil Society. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 13(4), 339-347.
- Toprak, B. (1996). *Civil Society in Turkey*, in Norton Augustus R. (ed) *Civil Society in the Middle East*, E.J.Brill, Leiden
- Tosun, Gülsün Erdoğan (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet Sivil Toplum İlişkisi*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Turan, İ. (1998). *1972-1996 Döneminde İstanbul’da Derneksele Hayat*. in A. N., Turan, İ., Alkan M. Ö. (ed) *Tanzimattan Günümüze İstanbul’da STK’lar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul
- Yılmaz, İ. (2005). 1990’larda Türkiye’de Kadın Hareketinin Demokratikleşmeye Etkisi, 2. *Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi “Küresel Eşitlik” Bildiriler Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale